

Valsts akciju sabiedrības „Elektroniskie sakari ” elektromagnētiskās saderības nodrošināšanas maksas pakalpojumu izcenojuma metodika

Valsts akciju sabiedrība „Elektroniskie sakari” (VAS ES) ir valsts organizācija, kas nodrošina vērtīga un ierobežota resursa – radiofrekvenču spektra pārvaldību, kas ietver administratīvas un tehniskas procedūras: radiofrekvences piešķirumu noteikšanu radioiekārtu darbībai, radiofrekvenču piešķirumu koordināciju un reģistrāciju Latvijas Republikai (LV) saistošos starptautiskajos līgumos un konvencijās noteiktā kārtībā, radiofrekvences piešķirumu lietošanas atļauju pieprasījumu izskatīšanu, elektromagnētiskās saderības aprēķinu un mērījumu veikšanu, radiomonitoringu, radiotraucējumu avotu atklāšanu un traucējumu novēršanu u.c. Šīs procedūras veic augsti kvalificēti speciālisti, izmantojot specializētu mēraparatūru, programmatūras un iekārtas, kuru augstā kvalitāte un sarežģītība nosaka arī to atbilstošas izmaksas. Atbilstoši LV normatīvo aktu regulējumam, VAS ES veiktā elektromagnētiskās saderības nodrošināšana ir maksas pakalpojumi, kuru maksas kārtība un apmērs ir noteikts apstiprinātajos Ministru kabineta noteikumos “Valsts akciju sabiedrības “Elektroniskie sakari” publisko maksas pakalpojumu cenrādis” (turpmāk - Cenrādis).

Atzīstot kvalitatīvas radiofrekvenču spektra pārvaldības nozīmību elektronisko sakaru nodrošināšanā kā uzņēmējdarbībā un sadzīvē, tā arī valstij svarīgās ārējās un iekšējās drošības un pārrobežu sadarbības jomās, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2002/20/EK par elektronisko komunikāciju tīklu un pakalpojumu atļaušanu (atļauju izsniegšanas direktīva) normās noteikts, ka radiofrekvenču spektra pārvaldības organizācijas finansējumam jānodrošina stabila, kvalitatīva un ilgtspējīga organizācijas darbība, vienlaicīgi nodrošinot samērību elektromagnētiskās saderības nodrošināšanas pakalpojuma izcenojumā un vienlīdzīgu attieksmi pret pakalpojuma ņēmēju.

Tehnoloģiju attīstība, jaunu savstarpēji konkurējošu elektronisko sakaru pakalpojumu veidu rašanās un nozarē iesaistītā komersantu loka paplašināšanās pastāvīgi maina spektra izmantošanas modeli un prasa lielāku elastību elektromagnētiskās saderības nodrošināšanas pakalpojumu izcenojumu noteikšanā. No otras puses, konkurences palielināšanās nozarē paaugstina nepieciešamību noteikt samērojamus maksājumus dažādiem pakalpojumu veidiem. Citiem vārdiem, elektronisko sakaru nozares attīstība radījusi nepieciešamību VAS ES izveidot principiāli jaunu elektromagnētiskās saderības nodrošināšanas pakalpojumu izcenojumu noteikšanas kārtību, kurā, salīdzinot ar iepriekš izmantoto, ir būtiskas strukturālas un metodiskas izmaiņas.

VAS ES elektromagnētiskās saderības nodrošināšanas maksas pakalpojumu izcenojuma metodika (turpmāk - Cenrāža metodika) izveidota tā, lai tā, atbilstoši elektronisko sakaru nozares attīstībai, LV un ES nostādņēm elektronisko sakaru jomā, īstenotu objektīvu,

caurspīdīga, samērīga, universāla un tehnoloģiski neitrāla tarifa principu elektromagnētiskās saderības nodrošināšanas pakalpojumiem, kas novērš jebkādu klientu diskrimināciju un dod iespēju pielietot pēc metodikas izstrādāto cenrādi neatkarīgi no spektra izmantošanas tehnoloģijas, kā arī nodrošina samērīgu administratīvo maksājumu piemērošanu.

Pakalpojumu veidiem, kuros izmaiņas ir būtiskas, Cenrāža metodika paredz pakāpenisku jauno tarifu ieviešanu, lai klientam nerastos krasi zaudējumi vai ieguvumi.

VAS ES sniedz divu veidu publiskos maksas pakalpojumus: elektromagnētiskās saderības nodrošināšanas pakalpojumus un elektronisko sakaru tīklu ierīkošanas tehniskā projekta izskatīšanas un akceptēšanas pakalpojumus. Izstrādātā metodika ir paredzēta **tikai elektromagnētiskās saderības nodrošināšanas maksas pakalpojumu tarifu noteikšanai**. Tādējādi šī metodika paredzēta tarifu noteikšanai šādiem pakalpojumiem:

- 1) pieprasījumu izskatīšana radiofrekvences piešķiruma lietošanai un elektromagnētiskā saderības nodrošināšanai (Cenrāža 1.daļa);
- 2) radioiekārtu elektromagnētiskās saderības (EMS) nodrošināšana (Cenrāža 2.daļa);
- 3) elektromagnētiskās saderības nodrošināšana radioamatieru sakariem (Cenrāža 3.daļa).

Izstrādājot metodiku, izmantoti un radoši papildināti labākās prakses piemēri, kas iegūti, pētot spektrvadības ekonomiskos aspektus regulējošo nacionālo, ES un globālo juridisko bāzi un starptautisko pieredzi.

1. Normatīvie akti, kuru normas ir piemērotas Cenrāža metodikas izstrādē

Cenrāža metodikas izstrādē pielietotas *Elektronisko sakaru likuma* normas par funkciju sadali nacionālā radiofrekvenču spektra izmantošanas un pārvaldības jautājumos, MK noteikumi par VAS ES funkcijām, *LV elektronisko sakaru nozares politikas pamatnostādnes 2004. - 2008. gadam* un *LV elektronisko sakaru nozares politikas pamatnostādnes 2009. - 2013. gadam*, *LV elektronisko sakaru nozares politikas pamatnostādnes 2011. - 2016.gadam* paustās atziņas¹, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2002/20/EK par elektronisko komunikāciju tīklu un pakalpojumu atļaušanu (atļauju izsniegšanas direktīva) un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2009/140/EK,² ar ko izdara grozījumus Direktīvā 2002/21/EK par kopējiem reglamentējošiem noteikumiem attiecībā uz elektronisko komunikāciju tīkliem un pakalpojumiem, Direktīvā 2002/19/EK par piekļuvi elektronisko komunikāciju tīkliem un ar tiem saistītām iekārtām un to savstarpēju savienojumu un Direktīvā 2002/20/EK par elektronisko komunikāciju tīklu un pakalpojumu atļaušanu, EK un CEPT darba grupu ieteikumi un citu starptautisko normatīvo aktu normas.

¹ http://www.mk.gov.lv/doc/2005/SAMPamn_230909_elsaknoz.1401.doc

² <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:0037:0069:LV:PDF>

2. Metodikā lietotie termini

Aktīvais radiofrekvenču spektrs – radiofrekvenču spektra daļa radiosakaru nodrošināšanai.

Aktīvu bāze – pakalpojuma sniedzēja īpašumā esošie un nomātie uz pakalpojumu attiecināmie pamatlīdzekļi un nemateriālie ieguldījumi, kā arī krājumi.

Attaisnotās izmaksas (izmaksu bāze) – izmaksas, kas ir saistītas ar elektromagnētiskās saderības pakalpojumu sniegšanu un ir nepieciešamas tā sniegšanai (sabiedriski atzīstamas izmaksas).

Attaisnotie ieņēmumi (ieņēmumu bāze) – ieņēmumu apjoms, kas nepieciešams, lai stabili un ilgtermiņā uzturētu VAS ES veiktspēju elektromagnētiskās saderības pakalpojumu sniegšanai.

Bāzes gads – pirmais tarifa pārskata cikla gads.

Bāzes tarifs – publiskā maksas pakalpojuma tarifs pārskata cikla bāzes gadā, kas noteikts uz izcenojuma pamata.

Efektīvais radiofrekvenču spektrs – intensīvi un daudzveidīgi izmantotā aktīvā radiofrekvenču spektra daļa, kura apsaimniekošana rada lielākas izmaksas (lielāka traucējumu varbūtība, vairāk klientu).

Efektivitātes izmaiņu koeficients k(efekt) – relatīvais pakalpojumu sniegšanas efektivitātes, tehnoloģijas un citu paredzamo izmaiņu ietekmes rādītājs attiecībā pret pakalpojuma izmaksām iepriekšējā periodā.

Ekspluatācijas (kārtējās) izmaksas – pakalpojuma sniegšanai, pakalpojuma pieejamības nodrošināšanai un citu ar pakalpojuma sniegšanu saistītu izmaksu kopums un nodokļi.

Elektromagnētiskās saderības (EMS) nodrošināšanas maksas pakalpojums – ar materiālu vai nemateriālu labumu gūšanu saistītas darbības VAS ES atbildības jomā, lai pildītu valsts uzdotās funkcijas radiofrekvenču spektra pārvaldes jomā un nodrošinātu sabiedrības vajadzības, par kuru pakalpojuma ņēmējs maksā pakalpojuma sniedzējam.

Etalonkanāls – mazākā tehniski un ekonomiski lietderīgā frekvenču josla, ko var pieprasīt/piedāvāt konkrētajā radiofrekvenču spektra zonā.

Inflācijas izmaiņu koeficients k(infl) – relatīvais patēriņa cenu izmaiņu ietekmes rādītājs attiecībā pret pakalpojuma izmaksām iepriekšējā periodā.

Kapitāla izmaksas – pamatlīdzekļu nolietojums un kredītu procentu maksājumi.

Koriģētais bāzes tarifs – bāzes tarifs, kas piemērots izmantošanai attiecīgajā gadā.

Publiskā maksas pakalpojuma veida izcenojums – publiskā maksas pakalpojuma veida vienības izmaksas, kas ietver visas izmaksas, kas radušās sniedzot pakalpojumu.

Publiskais pakalpojums - ar materiālu vai nemateriālu labumu iegūšanu saistītas darbības, lai pildītu valsts uzdotās funkcijas un nodrošinātu sabiedrības vajadzības.

Publiskā maksas pakalpojuma veids – pakalpojumu kopa ar kvalitatīvi vienādu rezultātu.

Radiotraucējumu varbūtība – rādītājs, ko atvasina no spektra izmantošanas intensitātes indeksa, lai diferencētu radiotraucējumu novēršanā ieguldītā darba apjomu.

Regulējamo aktīvu vērtība – aktīvu bāze, kura tiek izmantota kapitāla izmaksu un noteikšanai. Regulējamo aktīvu vērtībā neietilpst finanšu ieguldījumi, debitori, vērtspapīri un līdzdalība kapitālos, kā arī naudas līdzekļi.

Spektra izmantošanas intensitātes indekss – rādītājs, ko izsaka kā izmantotā spektra attiecību pret kopējo spektra ietilpību un izmanto pakalpojumu izmaksu diferencēšanai atbilstoši salīdzinošai darba ietilpībai dažādās radiofrekvenču zonās.

Tarifa griesti – maksimālā regulējamā pakalpojuma tarifa vērtība noteiktā laika periodā.

Tarifa griestu indekss TGI – inflācijas un efektivitātes izmaiņu faktoru starpība.

Tarifa korekcijas koeficients k – koeficients, ar kuru koriģēts (paaugstināts vai pazemināts) bāzes tarifs atbilstoši efektivitātes un inflācijas izmaiņām.

Tarifa pārskata cikls - laika periods, kurā tarifs ir spēkā.

Vienveidīgi vai saistīti pakalpojumi – pakalpojumi, kuru sniegšanai un/vai pieejamības nodrošināšanai tiek izmantoti vienoti darba un materiālie resursi vai kuru sniegšanas un/vai nodrošināšanas izmaksas ir ciešā attiecībā.

3. Vispārīgie noteikumi un pamatprincipi

Metodika nosaka kārtību, kādā tiek aprēķināti VAS ES elektromagnētiskās saderības nodrošināšanas maksas pakalpojumu izcenojumi un apstiprināti pakalpojumu tarifi.

VAS ES elektromagnētiskās saderības nodrošināšanas maksas pakalpojumi ir publiski maksas pakalpojumi.

Maksas pakalpojuma izcenojums ietver visas izmaksas, kuras rodas VAS ES, izpildot valsts uzdotās funkcijas elektromagnētiskās saderības nodrošināšanas jomā (sniedzot elektromagnētiskās saderības nodrošināšanas pakalpojumus, nodrošinot pakalpojumu pieejamību un veicot citus darbus, kas uzdoti kā tiešie darba pienākumi personām, kas iesaistītas pakalpojuma sniegšanā un pieejamības nodrošināšanā).

Metodika neattiecas uz tādiem pakalpojumiem, par kuriem ir noteikta valsts nodeva (piemēram, speciālu atļauju (licenču) izsniegšana) vai par kuru maksa ir noteikta likumā vai citos Ministru kabineta noteikumos vai citos normatīvos aktos.

Pakalpojumu izcenojums notiek divos soļos. Pirmajā solī nosaka VAS ES izmaksu/ieņēmumu apjomu, kas saistīts ar EMS nodrošināšanas pakalpojumu sniegšanu un uz kuru orientējams izcenojums (izmaksu/ieņēmumu bāzi). Otrajā solī nosaka pakalpojumu izcenojumus. Atbilstoši metodikā ir divas daļas:

- izmaksu/ieņēmumu bāzes noteikšana,

- izmaksu/ieņēmumu attiecināšana uz individuāliem pakalpojumiem.

Pakalpojumu izcenojumiem paredzētas divas metodes. Pakalpojumiem, kuru būtība ir vienreizējas nodalāmas darbības materializēta rezultāta iegūšanai – diskrētiem pakalpojumiem (atļaujas izsniegšana, eksāmens, ekspertīze - Cenrāža pirmajā un trešajā daļā iekļautie pakalpojumi) - pielietota izmaksu kalkulācijas metode. Pakalpojumiem, kuru būtība ir pastāvīgi veicamas nenodalāmas darbības procesa nodrošināšanai – procesveida pakalpojumiem (Cenrāža 2.daļā iekļautie pakalpojumi) pielietota izmaksu izvietošanas metode.

Maksas pakalpojuma izcenojums ir pamats publiskā maksas pakalpojuma bāzes cenas (tarifa) noteikšanai.

4. Valsts akciju sabiedrības „Elektroniskie sakari” izmaksu/ieņēmumu bāzes noteikšana

Pakalpojumu izcenojumu pamats ir izmaksu bāze. Izcenojumus nosaka izvietojot izmaksu bāzē apkopotās izmaksas, ko rada organizācijas darbība EMS nodrošināšanas pakalpojumu sniegšanā vai saistībā ar EMS nodrošināšanas pakalpojumu sniegšanu, pa pakalpojumiem atbilstoši pakalpojumu izmaksu ietilpībai.

Organizācijas izmaksu bāze (Ib) ir organizācijas attaisnoto izmaksu summa.

Izmaksām jāatbilst situācijai, kurā pakalpojums tiks sniegts.

Attaisnoto izmaksu pamatsummu veido tiešās izmaksas (T) un netiešās izmaksas (N).

$$\mathbf{Ib = T + N}$$

Pakalpojumu izcenojumam jānodrošina drošu un ilgtspējīgu organizācijas darbību un attīstību, tāpēc attaisnotajām izmaksām jāpievieno attīstībai izmantojami līdzekļi, ko iekļauj izcenojumā kā kapitāla atdevi (R) un neparedzētās (ārkārtējās) izmaksas (EI). Attaisnoto izmaksu un neparedzēto izmaksu summa ir organizācijas ieņēmumu bāze (IEb). Lai mazinātu no organizācijas darbības neatkarīgu apstākļu ietekmi, ieņēmumu bāzes aprēķinā iekļauj tarifa korekcijas koeficientu (k), kas nedrīkst pārsniegt tarifu griestu indeksu (TGI).

$$\mathbf{IEb = (Ib + R + EI) * k}$$

$$\mathbf{k = k(efekt) * k(infl) \leq TGI}$$

$$\mathbf{k(efekt) \leq 1 + 0.01 * I(efekt),}$$

kur I(efekt) ir pakalpojuma sniegšanas efektivitātes, tehnoloģiju maiņas un citu paredzamu izmaiņu ietekmē radušās izmaksu pārmaiņas (procentos izteikts samazinājums (-) vai palielinājums (+)) pret iepriekšējā gada izmaksām.

$$\mathbf{k(infl) \leq 1 + 0.01 * I(infl),}$$

kur I(infl) ir inflācijas ietekmē radušās izmaksu pārmaiņas (procentos izteikts samazinājums (-) vai palielinājums (+)) pret iepriekšējā gada izmaksām.

$$\mathbf{TGI = I(efekt) + I(infl).}$$

Tarifu korekciju veic, ja TGI pārsniedz 5. Atbilstoši vispārpieņemtai normai, neparedzētās izmaksas nevar pārsniegt 5% no kopējām izmaksām.

Tiešās izmaksas veido ekspluatācijas (kārtējās izmaksas) (Tekspl) un kapitāla izmaksas (Tkap).

$$\mathbf{Tekspl = B + S + AP + C + D + No,}$$

kur

B - organizācijas darbinieka (darbinieku, struktūrvienības), kuri sniedz EMS nodrošināšanas pakalpojumus un/vai nodrošina to pieejamību, un/vai veic citus darbus, kas uzdoti kā tiešie darba pienākumi saistībā ar pakalpojumu sniegšanu, atalgojums. Atalgojumu nosaka pēc pakalpojumu sniegšanā iesaistīto darbinieku skaita, procesam veltītā darba laika un darba samaksas, kas atbilst EMS nodrošināšanas pakalpojuma sniegšanai nepieciešamā darba saturam un kvalifikācijas raksturojumam. Organizācijas darbiniekiem var piemērot jebkuru likumā neaizliegtu darba samaksas sistēmu.

S – valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, kuras aprēķina atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai tarifu pielietošanas finanšu gadā, vai, ja tas izcenošanas brīdī nav zināms, izcenojuma sagatavošanas gadā.

AP – citas ar EMS nodrošināšanas pakalpojuma sniegšanā vai tā pieejamības nodrošināšanā iesaistīto darbinieku nodarbinātību saistītās izmaksas.

C – komandējumu un dienesta braucieni izdevumi, kas tieši saistīti ar attiecīgā maksas pakalpojuma sniegšanu un/vai tā pieejamības nodrošināšanu un/vai citiem darbiem, kas uzdoti kā tiešie darba pienākumi personām, kas iesaistītas pakalpojuma sniegšanā.

D – samaksa par pakalpojumiem un materiālu, energoresursu, ūdens un mazvērtīgā inventāra iegādes, IT ekspluatācijas izmaksas un citu materiālo izmaksu summa, kurā izmaksas paredz tādā apmērā, lai nodrošinātu organizācijas veikspēju sniegt EMS nodrošināšanas pakalpojumus un/vai nodrošināt to pieejamību, un/vai veikt citus darbus, kas uzdoti kā tiešie darba pienākumi personām, kas iesaistītas pakalpojumu sniegšanā.

No – organizācijai noteiktie nodokļu maksājumi, izņemot nodokļus un obligātos maksājumus no darba algas.

Kapitāla izmaksas veido kredītu procentu maksājumi un pamatlīdzekļu nolietojums.

$$\mathbf{Tkap = E + F,}$$

kur

E – maksājumi par aizņēmumiem un kredītiem, kuri saistīti ar EMS nodrošināšanas pakalpojuma sniegšanu un/vai tā pieejamības nodrošināšanu un/vai citiem darbiem, kas uzdoti kā tiešie darba pienākumi personām, kas iesaistītas pakalpojuma sniegšanā.

F – to pamatlīdzekļu nolietojuma summa un nemateriālo ieguldījumu vērtības norakstījums, kurus izmanto elektromagnētiskās saderības nodrošināšanas maksas pakalpojumu sniegšanā, un/vai tā pieejamības nodrošināšanai un/vai citiem darbiem, kas uzdoti kā tiešie darba pienākumi personām, kas iesaistītas pakalpojuma sniegšanā. Ja pakalpojuma sniegšanai un/vai tā pieejamības nodrošināšanai un/vai citiem darbiem, kas

uzdoti kā tiešie darba pienākumi personām, kas iesaistītas pakalpojuma sniegšanā nepieciešams iegādāties papildus pamatlīdzekļus, izdevumos iekļauj arī plānoto pamatlīdzekļu nolietojuma summu. Pamatlīdzekļu nolietojumu aprēķina, pēc starptautiskiem grāmatvedības standartiem un uzņēmumā pieņemtās politikas.

Netiešās izmaksas ir administrācijas uzturēšana un citas izmaksas, kas var rasties organizācijai un kuras nav iespējams sadalīt pa pakalpojumu veidiem. Pieskaitāmās izmaksas aprēķinā tiek uzskatītas par netiešām izmaksām.

Netiešās izmaksas veido (1) daļa no organizācijas administrācijas izdevumiem; (2) daļa no organizācijas kopējo struktūrvienību uzturēšanas izdevumiem, kuras veido organizācijas vispārējo infrastruktūru vai citādi ir nepieciešamas organizācijai uzdoto funkciju veikšanai.

$$N = A * K_n + \text{sum}(Q_n * K_n),$$

kur

A - plānotie administrācijas izdevumi,

Q – plānotās organizācijas kopējo struktūrvienību uzturēšanas izmaksas, kuras nosaka katrai struktūrvienībai Q_n kā struktūrvienības darba, materiālo, komandējuma izmaksu un pamatlīdzekļu nolietojuma summu.

K_n - proporcija, kādā netiešās izmaksas iekļauj uz elektromagnētiskās saderības nodrošināšanas pakalpojumu attiecināmajās izmaksās (diferencēta struktūrvienībām).

K_n nosaka pēc faktiskās izmaksu piederības (piemēram, izmaksas, ko IT nodaļa rada EMS nodrošināšanas pakalpojuma IT apkalpošana, bet kuras nav attiecināmas uz konkrētu EMS nodrošināšanas pakalpojumu), vai proporcionāli uz EMS nodrošināšanu attiecināto tiešo izmaksu īpatsvaram organizācijas kopējās izmaksās (tehnisko un administratīvo kopējo struktūrvienību izmaksas, ko attiecina uz EMS nodrošināšanas pakalpojumu).

$$\text{Tad } K_n = \text{TI(EMS)} / \text{TI(VAS ES)},$$

kur TI EMS ir uz EMS nodrošināšanas pakalpojumiem attiecinātās tiešās izmaksas un TI(VAS ES) ir organizācijas pilnās tiešās izmaksas.

Aktīvu bāzi veido bāzes gadā esošie un atbilstoši organizācijas kapitālieguldījumu plānam tarifu darbības laikā no jauna iegādātie:

- nemateriālie ieguldījumi,
- zeme, ēkas un būves,
- iekārtas un mašīnas,
- pārējie pamatlīdzekļi.

5. Pakalpojumu izcenojuma aprēķins

Pakalpojumu izcenojums ir izmaksu attiecināšana uz pakalpojumiem atbilstoši pakalpojuma izmaksu ietilpībai.

Tiešo izmaksu daļu aprēķina katram pakalpojumu veidam: vadoties no datu pieejamības un pakalpojumu veida tās aprēķina pakalpojumā ietilpstošai operācijai, konkrētam pakalpojumam, galvenajam pakalpojumam (pamatpakalpojumam) vai pakalpojumu kopai. Netiešo un pieskaitāmo izmaksu daļu aprēķina katram pakalpojuma veidam vai proporcionāli pakalpojumu veida tiešajām izmaksām pakalpojumu kopā. Attīstībai paredzēto līdzekļu pieskaitījumus pievieno katram pakalpojuma veidam pēc piederības un izmaksu veidošanās loģikas vai proporcionāli pakalpojumu tiešajām izmaksām pakalpojumu kopā.

Darba izmaksas aprēķinātas proporcionāli pakalpojuma sniegšanai patērētam darba laikam un speciālista kvalifikācijai, ko raksturo speciālista darba alga.

Pamatojoties uz Eiropas Komisijas norādēm un Direktīvu prasībām, un, lai novērstu konkurences kropļojumus, **atlaides tarifu piemērošanā un ar tām saistītas šķērssubsīdijas nav paredzētas.** Tarifu diferenciāciju nosaka konkrētā pakalpojuma sniegšanai patērētā darba (apjoma, kvalifikācijas un atalgojuma) un tā izpildei nepieciešamā tehnoloģiskā nodrošinājuma atšķirības.

Pakalpojumiem izcenojuma noteikšanai tiek izmantotas divas metodes:

- diskrētiem (nodalāmiem, vienreizējiem) pakalpojumiem – izmantojot izmaksu kalkulācijas metodi,
- procesveida pakalpojumiem – izmantojot izmaksu izvietojuma metodi.

5.1. Pakalpojumu izcenojumu noteikšana ar izmaksu kalkulācijas metodi

Izmaksu kalkulācijas metode izmantota tādu pakalpojumu izcenošanā, kuru būtība ir vienreizējas nodalāmas darbības realizācija rezultāta iegūšanai (pieprasījuma izskatīšana radiofrekvences piešķiruma lietošanai un elektromagnētiskās saderības nodrošināšanai, elektromagnētiskās saderības nodrošināšana radioamatieru sakariem - Cetrāža pirmajā un trešajā daļā iekļautie pakalpojumi).

Tarifu pamatā ir pakalpojuma sniegšanai veicamu standartizētu operāciju izmaksu izcenojumi.

Cetrāža pirmās un trešās sadaļas pakalpojumi dalāmi divās grupās:

- 1) pakalpojumi, kurus sniedz VAS ES EMS nodrošināšanas struktūrvienības un atbalsta struktūrvienības (izmaksu struktūrā ir visas izmaksu kategorijas (tiešās, netiešās, pieskaitāmās, attīstības izmaksas un izmaksas neparedzētiem gadījumiem));
- 2) pakalpojumi, kurus sniedz tikai VAS ES atbalsta struktūrvienības (izmaksu struktūrā nav tiešās izmaksas).

Pakalpojumiem, kurus sniedz tikai VAS ES atbalsta struktūrvienības, pakalpojumu izmaksas nosaka vienādas ar pakalpojumu sniedzējo struktūrvienību pilnajām izmaksām šo pakalpojumu sniegšanai.

Tarifu aprēķins notiek šādā secībā:

- 1) pakalpojumu izcenošanu sāk ar pakalpojumiem, kurus sniedz tikai VAS ES atbalsta struktūrvienības,
- 2) netiešās un pieskaitāmās izmaksas aprēķina summā (nedala atsevišķi netiešās izmaksas un pieskaitāmās izmaksas),
- 3) nosaka netiešās un pieskaitāmās izmaksas tiem pakalpojumiem, kurus sniedz atbalsta dienesti un kuru sniegšanas izmaksas tāpēc ir attiecinātas vienīgi un tikai uz netiešajām un pieskaitāmajām izmaksām,
- 4) atņem no uz Cenrādi attiecināto netiešo un pieskaitāmo izmaksu kopsummā šādu pakalpojumu netiešo un pieskaitāmo izmaksu summu Cenrāža pirmajā un trešajā daļā,
- 5) nosaka standartizētās operācijas,
- 6) kalkulē standartizēto operāciju **tiešās** izmaksas pa galvenajiem izmaksu posteņiem,
- 7) nosaka katra Cenrāža pirmajā un trešajā daļā iekļautā pakalpojuma, kurus sniedz VAS ES EMS nodrošināšanas struktūrvienības un atbalsta struktūrvienības, standartizēto operāciju ietilpību katram pakalpojumu sniedzējam (iesaistītajai VAS ES struktūrvienībai un atbildīgajam direktoram),
- 8) aprēķina katra pakalpojuma sniegšanai veikto darbu tiešo izmaksu summu,
- 9) aprēķina samazināto netiešo un tiešo izmaksu proporciju pret tiešajām izmaksām,
- 10) pēc tās sadala pakalpojumu sniegšanai nepieciešamās netiešās un pieskaitāmās izmaksas,
- 11) pievieno attīstības un neparedzētās izmaksas un tarifu korekciju (efektivitātes un inflācijas ietekmes mērs),
- 12) nosaka kopējo izcenojumu, kas ir pamats pakalpojuma tarifa noteikšanai.

Pamatojoties uz praksi un ekspertu vērtējumu, tiešo izmaksu kalkulācijai Cenrāža pirmās un trešās daļas pakalpojumiem, kurus sniedz VAS ES EMS nodrošināšanas struktūrvienības un atbalsta struktūrvienības, noteiktas 17 standartoperācijas. Katrai standartoperācijai pakalpojumu sniedzēju griezumā tiešās izmaksas kalkulē šādās izmaksu kategorijās (izdevumu pozīcijās): materiālu un preču iegāde, transporta izdevumi, personāla izmaksas, valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, komandējuma izdevumi, izdevumi par pakalpojumiem no ārienes saimnieciskās darbības nodrošināšanai, juridisko un pieaicināto ekspertu pakalpojumu izdevumi un uz pakalpojumu tieši attiecināmie vispārējo dienestu pakalpojumu izdevumi – tehniskā atbalsta izdevumi un ar saimniecisko darbību tieši nesaistītie izdevumi. Tā kā diskretā (nodalāmo, vienreizējo) pakalpojumu sniegšanā neizmanto speciāli tiem paredzētu tehnisko bāzi, un to izmaksu daļa kopējā izmaksu apjomā ir neliela (apmēram 3%), pamatlīdzekļu amortizācija un nodokļu maksājumi šo pakalpojumu izmaksās nav iekļauti un ir pilnībā attiecināti uz procesveida pakalpojumiem.

Visā Cenrādī sadalāmo samazināto netiešo un pieskaitāmo izmaksu daļu pievieno vienādā proporcijā pakalpojuma vienības tiešajām izmaksām, neatkarīgi no tā, vai pakalpojums tiek sniegts, vai netiek. Proporciju, kādā pakalpojumu tiešajām izmaksām pievieno netiešās un pieskaitāmās izmaksas, atrod iterācijas ceļā, pamatojoties uz principu, ka sniegtajiem pakalpojumiem ir jānodrošina VAS ES nepieciešamie ieņēmumi, kas samazināti par apjomu, ko iegūst no pakalpojumiem, kuru sniegšanai ir tikai netiešās un pieskaitāmās izmaksas.

Ja nepieciešams, iegūto pakalpojumu vienības izcenojumu koriģē ar korekcijas koeficientu, lai organizācija, veicot valsts noteiktās funkcijas, panāktu:

- progresīvu tehnoloģiju ieviešanu nozarē un organizācijā,
- esošo organizācijas resursu izmantošanas efektivitātes kāpumu, palielinot ar progresīvām metodēm sniedzamo pakalpojumu apjomu
- organizācijas resursu taupīšanu, novēršot nelietderīgu vai nepārdomātu pakalpojuma pasūtījumu.

5.2. Pakalpojumu izcenojumu noteikšana ar izmaksu izvietojanas metodi

Pakalpojumiem, kuru būtība ir laikā un telpā nenoteikta darbība - nepārtraukts process (procesveida pakalpojumi) izcenojumi noteikti pēc izmaksu izvietojanas metodes (modeļa). VAS ES cenrādī šādi pakalpojumi apvienoti 2. daļā – Radioiekārtu elektromagnētiskās saderības (EMS) nodrošināšana.

Ar šo metodi tiek izvietota tiešo izmaksu daļa, kas nošķirta, pamatojoties uz VAS ES struktūrvienību darbu, pienākumu un izdevumu sadali radioiekārtu elektromagnētiskās saderības nodrošināšanai.

Izvietojanas aprēķins balstās trīs pamatnostādņēs:

- par izvietojanas principu,
- par izvietojanas vienību;
- par tarifu diferenciaciju atbilstoši pakalpojumu sniegšanas izmaksu atšķirībām.

Izmaksu izvietojanā izmantots **pakalpojumu kopas** princips un **izmaksu samērojamības** princips. Pakalpojumu kopa ir vienveidīgu pakalpojumu kopums, kurus atšķir pakalpojuma tehniskais raksturojums (raidītāja izejas vai izstarotā jauda, frekvenču joslas platums utt.). Pakalpojumu kopu princips tarifu noteikšanā ir starptautiski atzīts un tehniski pamatots. Tas palīdz atrisināt problēmu, ka spektrvadības organizācijas izmaksas nav iespējams precīzi attiecināt uz katru procesveida pakalpojumu.

Pakalpojumu kopā ietilpst galvenie pakalpojumi (pamatpakalpojumi) un saistītie pakalpojumi. Galveno pakalpojumu tarifus aprēķina uz izmaksu pamata, bet saistīto pakalpojumu tarifus atvasina no galvenajiem ar koeficientiem.

Pakalpojumu izmaksu samērojamība nozīmē, ka tarifu kopumam ir adekvāti jāuztver atšķirības izmaksās, ko pakalpojumu sniegšana rada organizācijai. Izmaksu atšķirības novērtētas pēc darba un materiālu patēriņa, ko rada šī pakalpojuma sniegšana.

Izmaksu samērojamības principu īsteno, izmantojot diferenciācijas koeficientus, kas noteikti aprēķinu ceļā vai, pēc faktiskajām izmaksām iepriekšējos periodos. Izmaksu samērojamības princips ir neaizstājams tādu pakalpojumu tarifu noteikšanai, kuri iepriekš nav sniegti, bet kuru iespējamību organizācijai ir, jānodrošina.

Izvietojšanas vienības ir cenrādī noteiktās pakalpojuma mērvienības, kuras novērtē uz divu veidu izcenojumu pamata:

- tiešās izmaksas, ko rada EMS nodrošināšanas pakalpojuma sniegšana spektra 100 kHz joslā vai vienas radiostācijas apkalpošana, vai viena radiokanāla, kas novērtētas, pamatojoties uz spektra vienības (kHz) izmaksu (darba) ietilpību konkrētajā spektra joslā,
- jaudas (raidītāja vai izstarotās) faktors, kas novērtēts kā tiešo izmaksu (darba) attiecinājums uz jaudas novērtējumu teritoriālā ekvivalentā (jaudas ietekmētā teritorija km²).

Izvietojšanas vienību uzdevums ir samērot pakalpojumus vērtības izteiksmē pēc to izmaksu ietilpības. Izvietojšanas vienības novērtējums noteikts šādi:

- 1) nosaka uz Cenrāža 2. daļu attiecināmās attaisnotās **tiešās** izmaksas;
- 2) nosaka izmantoto vai izmantošanai paredzēto aktīvo spektru un spektra joslu ietilpību (kHz);
- 3) nosaka apkalpoto radiostaciju vai radiokanālu skaitu;
- 4) aprēķina attaisnotās tiešās izmaksas uz 100 kHz, vienu radiostaciju vai radiokanālu un teritorijas km² un izmanto šos rādītājus pakalpojuma izmaksu aprēķināšanai.

Tarifi aptver vairākas pakalpojumu jomas, kuras atšķir izmantotās iekārtas un sakaru veids, kas nosaka izmaksu izvietojšanas vienības izvēli (1. tabula).

1. tabula. Pakalpojumu jomu dalījums un raksturojums

Pakalpojuma veids	Atšķirošais faktors	Pakalpojuma mērvienība (izvietojšanas vienība)	Izvietojšanas vienības vērtējuma pamats
Satelītu Zemes stacija	Pārraide un uztveršana virzienos Zeme-izplatījums/izplatījums-Zeme	Radiokanāls	Tiešās izmaksas uz 1 kHz joslu
Fiksēto radiosakaru radiolīnija	Statiska radiolīnija	Radiokanāls	Tiešās izmaksas uz 1 kHz joslu
Apraides radiostacija, radiolokācijas radiostacija	Radiostaciju efektīvās izstarotās jaudas dalījums, jaudas ietekmes teritorija	Radiostacija	Tiešās izmaksas uz km ²

Pakalpojuma veids	Atšķirošais faktors	Pakalpojuma mērvienība (izvietojuma vienība)	Izvietojuma vienības vērtējuma pamats
Jūras, gaisa kuģniecības, daļēji mobilo radiosakaru radiostacija	Radiostaciju izejas jaudas dalījums, jaudas ietekmes teritorija	Radiostacija	Tiešās izmaksas uz km ²
Šaurjoslas/grupveides mobilo radiosakaru tīkls	Mobilitāte, plaša ietekmes teritorija, intensīvi izmantota frekvence, intensīvas ietekmes avots	Radiokanāls	Tiešās izmaksas uz 1 kHz joslu
Platjoslas mobilo radiosakaru, mobilo satelītsakaru tīkls	Mobilitāte, plaša ietekmes teritorija, aizņemts un intensīvi izmantots frekvenču spektrs, intensīvas ietekmes avots	Josla (100 kHz)	Tiešās izmaksas uz 1 kHz joslu
Bezvadu piekļuves sistēmas sakaru tīkls	Mobilitātes/daļējas mobilitātes iespējamība (atkarībā no izmantotā frekvenču diapazona), plaša ietekmes teritorija, aizņemts un intensīvi izmantots frekvenču spektrs, intensīvas ietekmes avots	Josla (100 kHz)	Tiešās izmaksas uz 1 kHz joslu
Daudzpunktu fiksētās bezvadu piekļuves sistēmas	Plaša ietekmes teritorija	Josla (100 kHz)	Tiešās izmaksas uz 1 kHz joslu

Aprēķins tiek veikts atsevišķi divām sakaru veidu grupām – apraides, jūras, gaisa kuģniecības, radiolokācijas un daļēji mobilajiem radiosakariem, kur izmaksu izvietojuma pamats ir raidītāja vai izstarotās jaudas ietekme uz teritoriju, un pārējiem sakaru veidiem, kur izvietojuma pamatā ir radiofrekvenču spektra joslas novērtējums. Atbilstoši, EMS nodrošināšanas pakalpojuma izmaksas dalītas divās daļās –

- 1) elektromagnētiskās saderības nodrošināšanai, par pamatu ņemot jaudas ietekmi uz teritoriju;
- 2) pārējiem.

Pirmajā daļā iekļautās izmaksas attiecinā uz valsts teritorijas km² un tālāk uz pakalpojumiem atkarībā no apraides, jūras, gaisa kuģniecības, radiolokācijas un daļēji mobilo radiosakaru aptvertās teritorijas.

Otrajā daļā iekļautās izmaksas attiecinā uz spektra vienību, diferencējot atbilstoši spektra joslas raksturojumam, kas izsaka saistībā ar šajā spektra daļā aktīvajiem sakaru veidiem radīto darba apjomu un kvalitāti.

Izmaksas attiecinā divos soļos:

- aprēķina vidējo spektra vienības izmaksu ietilpību (aprēķinā iekļauts viss spektrs),

- aprēķina izmantotā spektra izmaksu ietilpību (aprēķinā iekļauts tikai izmantotais spektrs).

Pirmajā solī spektra joslas standartizē, nosakot to ietilpību etalonkanālos. Izmaksas sadala frekvenču joslās atbilstoši ietilpībai etalonkanālos un attiecina uz spektra vienību (kHz). Tā aprēķina zemāko izmaksu līmeni, kas nepieciešams vispārējai spektra uzraudzībai un pamatfunkciju veikšanai visā spektrā un saistībā ar to.

Otrajā solī izvieta intensīvas izmantošanas radīto izmaksu seguma daļu. To izvieta izmantotajā spektrā proporcionāli nevēlamu radiotraucējumu³ varbūtībai, kas noteikta kā spektra piepildījuma vidējais rādītājs trīs spektra joslu daļā, kas iekļauj konkrēto joslu un tai blakus esošās joslas un varbūtības koeficienta kombinācija. Varbūtības koeficients noteikts kā statistiskais divu notikumu iestāšanās varbūtības rādītājs, un tas ir 0,5 (gada vērtējums) vidēji visām spektra joslām, izņemot spektra daļu, ko aizņem gaisa kuģi, kur izmantots varbūtības koeficients 0,01.

Nenosegtās izmaksas izvietotas atbilstoši iespējamo traucējumu biežumam attiecīgajā spektra zonā.

Tarifu diferenciacijai tiek izmantoti diferenciacijas koeficienti:

- ievērojot tehnisko nosacītību (pakalpojuma sniegšanas darbietilpības vai sarežģītības izmaiņa, mainot pakalpojuma tehniskos raksturojumus),
- organizācijas valsts noteikto funkciju īstenošanai.

Tehnisko nosacītību ievēro pakalpojumu kopās, un tā ir saistīta ar:

- jūras un gaisa kuģu radioiekārtu raidītāju izejas jaudas atšķirību (jo lielāka jauda, jo lielākas iespējas ietekmēt citus, plašāka joma jāvēro)
- radiolokācijas staciju un apraides radiostaciju efektīvo izstaroto jaudu (jo lielāka radiostacijas jauda, jo lielākas iespējas ietekmēt citus, plašāka joma jāvēro),
- radiokanāla frekvenču joslas platumu (platāka josla aizņem vairāk frekvenču spektra, lielāka iespēja saņemt vai radīt traucējumus),
- frekvenču joslas atrašanos frekvenču spektra skalā,
- spektra izmantošanas biežumu (piemēram, mobilajiem sakariem raksturīgs augsts lietoto radiostaciju blīvums, intensīva sakaru izmantošana, problēmu gadījumi var ietekmēt lielu skaitu sakaru lietotāju).

Šīs atšķirības nosaka darbietilpību un pakalpojuma izpildes sarežģītību. Pakalpojuma izmaksas ietekmē arī starptautiskās sadarbības nepieciešamība, mobilitātes faktors, izmantotāju daudzums (individuāla vai koplietošana) un izmantotāja statuss (publisks vai privāts).

Diferenciacijai izmanto koeficientus:

³ Atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2002/20/EK definīcijai (2. pants) „nevēlami traucējumi nozīmē traucējumus, kas apdraud radionavigācijas pakalpojumu vai citu drošības pakalpojumu darbību, vai kas citādi nopietni bojā, traucē vai vairākkārt pārtrauc radiosakaru pakalpojumu, kas darbojas saskaņā ar piemērojamiem Kopienas vai valsts tiesību aktiem”.

- raidītāja jaudas ietekmes diferenciacijas koeficienti (k1) diferencē izcenosumus (tarifus) pret pamatpakalpojuma izcenosumu (tarifu) atbilstoši sešiem raidītāja jaudas diapazoniem EMS nodrošināšanai jūras un gaisa mobilajiem radiosakariem un trīs jaudas diapazoniem sauszemes mobilo radiosakaru radioiekārtām, koeficientu vērtības (2. tabulā);
- izstarotās jaudas diferenciacijas koeficienti (k2) diferencē izcenosumus (tarifus) pret pamatpakalpojuma izcenosumu (tarifu) atbilstoši trīs raidītāja jaudas diapazoniem radiolokācijas radiostacijai un septiņiem izstarotās jaudas diapazoniem EMS nodrošināšanai apraides radiostacijām, koeficientu vērtības (2. tabulā);
- koeficienti pēc frekvenču joslas platuma (k3), kas diferencē izcenosumus (tarifus) pret pamatpakalpojuma izcenosumu (tarifu) pēc frekvenču joslas platuma 15 frekvenču joslas platuma standartiem dažādiem sakaru veidiem, koeficientu vērtības (2. tabulā),
- starptautiskās sadarbības ietekmes koeficients (k5=1,5) nosaka izmaksu palielinājumu, ko rada starptautiskā sadarbība (saskaņošana) pakalpojuma nodrošināšanai, koeficienta vērtība noteikta atbilstoši starptautiskai praksei un pamatojoties uz Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2002/20/EK norādi par starptautiskās sadarbības izmaksu atbilstību administratīvajām izmaksām (12.pants);
- teritoriālās diferenciacijas koeficienti (k6) ievēro pakalpojuma aptverto teritoriju - visā Latvijas teritorijā $k_6=1$, Rīgas sakaru zonā $k_6=0,4$, Kurzemes, Zemgales, Vidzemes vai Latgales sakaru zonā $k_6=0,15$; $k_6(\text{Rīgas}) + k_6(\text{Kurz}) + k_6(\text{Zemg}) + k_6(\text{Vidz}) + k_6(\text{Latg})=k_6(\text{Latv})=1$;
- mobilitātes koeficients (k7) raksturo izmaksu pieaugumu, ko rada sakaru mobilitāte, $k_7=2$;
- koplietošanas koeficients (k8) raksturo izmaksu samazinājumu, ko rada koplietojums, $k_8=0,5$, koeficientu nosaka, pēc apsvēruma, ka koplietošanas kanālā darbojas vismaz divi izmantotāji;
- sabiedriskā pakalpojuma koeficients (k9) raksturo izmaksu atšķirību, ko rada sakaru pakalpojuma publiskais raksturs, $k_9=1,3$, koeficienta vērtību nosaka, pamatojoties uz Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2002/20/EK norādi (kopsavilkuma daļas (16) punkts), ka „gadījumā, kad elektroniskie komunikāciju tīkli un pakalpojumu netiek nodrošināti sabiedrībai, ir lietderīgi uzlikt mazāk un vieglākus nosacījumus par tiem, kas ir pamatoti gadījumos, kad elektroniskie komunikāciju tīkli un pakalpojumi tiek nodrošināti sabiedrībai, un empīrisku izmaksu atšķirību novērtējumu”.

Koeficientu k1 – k3 (2.tabula) un k7 vērtības pieņem, balstoties uz VAS ES ilggadīgu darbietilpības pieredzi valsts uzdoto funkciju veikšanā EMS nodrošināšanai.

2. tabula. Tarifu diferenciācijas koeficienti

Raidītāja jaudas ietekmes diferenciācijas koeficienti jūras un gaisa mobilajiem radiosakariem, sauszemes mobilajiem radiosakariem			k1
Raidītāja jauda	P ≤ 0,001 kW		1
	0,001 kW < P ≤ 0,005 kW		2
	0,005 kW < P ≤ 0,03 kW		4
	0,03 kW < P ≤ 0,3 kW		6
	0,3 kW < P ≤ 1 kW		8
	P > 1 kW		10
Radiostacijas efektīvās izstarotās jaudas ietekmes diferenciācijas koeficienti apraides un radiolokācijas radiosakariem			k2
Radiostacijas efektīvā izstarotā jauda	Radiolokācija	P ≤ 5 kW	1
		5 kW < P ≤ 25 kW	1,2
		P > 25 kW	1,5
	Apraide	e.r.p. ≤ 14	1
		14 < e.r.p. ≤ 20	2
		20 < e.r.p. ≤ 27	4
		27 < e.r.p. ≤ 30	6
		30 < e.r.p. ≤ 37	7
		37 < e.r.p. ≤ 40	8
		e.r.p. > 40	10
Koeficienti diferencijai pēc frekvenču joslas platuma dažādiem sakaru veidiem			k3
Frekvenču joslas platums	Apraide	≤ 0,5 MHz	1
		0,5 MHz - 2 MHz	1,3
		>2 MHz	2
	Fiksētie radiosakari (radiolīnijas)	≤ 4 MHz	1
		4 MHz - 8 MHz	1,12
		8 MHz - 15 MHz	1,25
		15 MHz - 30 MHz	1,37
		30 MHz - 57 MHz	1,50
		57MHz - 112 MHz	1,62
		112MHz - 250 MHz	1,75
		250 MHz - 500 MHz	1,87
		500 MHz - 750 MHz	1,99
	750 MHz - 1 GHz	2,12	
	Mobilie radiosakari	12,5 kHz	1
		25 kHz	1,4

Tā kā Cenrādis nosaka pakalpojumu tarifus, nevis, maksu par spektra izmantošanu (valsts nodevu), tarifus nevar izmantot kā līdzekli spektra izmantošanas efektivitātes stimulēšanai vispārīgā nozīmē. Taču organizācija var iekļaut tarifā finanšu sviras valsts noteikto funkciju īstenošanai, kas parasti ietelmē arī spektra izmantošanu (jo

organizācijas uzdevums un viena no *Elektronisko sakaru likumā* noteiktajām kompetencēm ir rūpēties par racionālu un efektīvu spektra izmantošanu (Likuma 6. panta 1. punkts).

Organizācija valsts noteikto funkciju īstenošanas nolūkā, tarifā ievēro:

- reģionālās atšķirības,
- progresīvu metožu un tehnoloģiju ieviešanu nozarē un organizācijā,
- esošo organizācijas resursu izmantošanas efektivitātes kāpumu, palielinot ar progresīvām metodēm sniedzamo pakalpojumu apjomu;
- organizācijas resursu taupīšanu, novēršot nelietderīgu vai nepārdomātu pakalpojuma pasūtījumu.

Tarifu diferenciācijas pamats var būt arī raidītāju skaits (viens, divi un vairāk, četri un vairāk utt.).

6. Tarifu pieņemšanas un apstiprināšanas kārtība

Tarifus pieņem un apstiprina LV normatīvo aktu noteiktajā kārtībā.